

УДК 338.439.02:330.342.146

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ФОРМУВАННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В. С. Шебанін, доктор технічних наук, професор, академік НААН
Ю. А. Кормишкін, кандидат економічних наук, докторант
Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено вплив суб'єктів господарювання на формування спроможних територіальних громад за конкретними напрямками. Визначено проблеми розвитку підприємницької діяльності у межах об'єднаних територіальних громад. Обґрунтовано пропозиції щодо їх вирішення. Підкреслено, що ефективний розвиток підприємницької діяльності територіальної громади можна забезпечити лише через постійну синергію дій бізнес-спільноти, влади, громади та наукових кіл.

Ключові слова: об'єднана територіальна громада, спроможна територіальна громада, підприємництво, соціальне партнерство, синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл.

Постановка проблеми. Спроможна територіальна громада – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [1]. Відповідно до Методики формування спроможних територіальних громад [1] територіальна громада повинна забезпечити виконання політичної, економічної, соціально-культурної та екологічної функцій. Вважаємо, що належний рівень реалізації трьох останніх функцій забезпечують саме підприємницькі структури територіальних громад.

© Шебанін В.С., Кормишкін Ю.А., 2017

Дослідженнями встановлено, що на сьогодні у структурі новостворених територіальних громад немає осіб, які безпосередньо відповідали б за розвиток підприємництва, були б здатні консультували підприємців з питань ведення діяльності, допомагали у вирішенні різноманітних проблем і отриманні дозвільних документів, підготовці бізнес-планів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення та функціонування територіальних громад є предметом дослідження в наукових працях ряду вітчизняних вчених, таких як: Т. Гургула, Є. Дударенко, К. Кудак, Т. Куценко, К. Машико, М. Пітюлич, М. Пауш та ін.

Проте більшість досліджень стосується загальних проблем об'єднання територіальних громад, їх фінансового забезпечення, планування, управління, надання послуг у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, розвитку інфраструктури. Водночас, аналіз наукових публікацій свідчить, що ступінь визначення ролі підприємництва у зазначених процесах вітчизняними авторами не можна вважати достатнім, що потребує подальших розробок.

Метою статті є визначення ролі підприємництва в розвитку спроможних територіальних громад, здійснення оцінки діяльності суб'єктів господарювання, обґрунтування заходів активізації діяльності підприємницьких структур у територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу. На основі моніторингу нами визначено роль підприємницької діяльності у формуванні спроможних територіальних громад України. Вона полягає у:

- формуванні доходної частини бюджету територіальної громади. Підсумовуючи надходження власних ресурсів усіх 366 об'єднаних територіальних громад за січень – квітень 2017 р. порівняно з аналогічним періодом 2016 р., спостерігається зростання у два рази, або на 1,3 млрд грн, зокрема:

- податку на доходи фізичних осіб надійшло 1,4 млрд грн (зростання на 53%, або на 0,5 млрд грн);

- плати за землю – 389 млн грн (зростання на 20%, або на 65 млн грн);

– єдиного податку – 415 млн грн (зростання на 63%, або на 160 млн грн);

– акцизного податку – 255 млн грн (зростання на 41%, або на 75 млн грн);

– податку на нерухоме майно – 43 млн грн (зростання на 62%, або на 16 млн грн); [5]

- працевлаштуванні місцевого населення та мінімізації міграції молоді за кордон. Забезпечення зайнятості населення – одне з головних завдань об'єднаних територіальних громад. Кожна територіальна громада надає великого значення збереженню і розвитку свого кадрового потенціалу. Не останню роль у цьому відіграють підприємства громади. Так, наприклад, протягом 2016 р. підприємства Слобожанської селищної об'єднаної територіальної громади (Дніпровський район Дніпропетровської області): ТОВ МК «Ювілейний», ПП «Транс-Логістик», ТОВ «Епіцентр К» працевлаштували 276 безробітних громадян [6]. У Байковецькій територіальній громаді функціонує потужне підприємство з іноземними інвестиціями, яке виготовляє бортові системи до всесвітньовідомих автомобілів. Саме останнє відіграє велику роль у зайнятості місцевого населення та мінімізації міграції молоді за кордон [7];

- вирішенні житлово-комунальних проблем. У 2017 р. компанією «НІБУЛОН» розпочато реалізацію нового соціального проекту, в рамках якого будується житло для працівників компанії. Зокрема, два таких будинки вартістю більше 6,13 млн грн були зведені компанією «НІБУЛОН» у 2017 р. та передані працівникам філії «Мар'янівська» у м. Гребінка Полтавської області. Розпочато будівництво двох житлових будинків у м. Снігурівка Миколаївської області [8].

Соціальні інвестиції бізнесу в громаду можна трактувати як сукупність фінансових, матеріальних, технологічних, управлінських або інших ресурсів, що спрямовані на реалізацію соціальних програм територіальної громади, розроблених із урахуванням інтересів компанії, і дозволяють їй отримати соціальний та економічний ефект.

При здійсненні соціального інвестування у громаду головна увага підприємницьких структур приділяється інвесту-

ванню у неприбутковій організації, кооперативи, малий бізнес, школи, лікарні, культурні центри та дешеве житло. Провідною метою цих інвестицій є зміцнення та посилення місцевих громад.

Компанія «НІБУЛОН» з метою реалізації державних та регіональних програм соціально-економічного розвитку, збереження і збагачення традицій історико-культурної спадщини, утримання інфраструктури територіальної громади бере активну участь у розвитку місцевих громад. З цією метою компанією ініціюється укладення угод про соціальне партнерство з сільськими, селищними і міськими радами, в адміністративних межах яких підприємство орендує землі сільгосппризначення чи функціонують підрозділи компанії. Так, наприклад, у 2014 р. було укладено угоди про соціальне партнерство з 88 міськими, селищними та сільськими радами на загальну суму 1 949 819 грн. Кожна сільрада ще на початку року розробила спільний з компанією «НІБУЛОН» бюджет надання благодійної допомоги. Так, в рамках угод про соціальне партнерство у 2013-2014 рр. було надано допомогу:

- 118,160 тис. грн перераховано на завершення будівництва очисних споруд у Кам'янському районі (Черкаська область);

- 70 тис. грн – на будівництво підвідного газопроводу Стецівській сільській раді (Чигиринський район, Черкаська область);

- 60 тис. грн – заміна вікон у приміщенні будинків культури Великоострожоцької сільської ради (Хмельницький район, Вінницька область);

- 50 тис. грн – ремонт даху ДНЗ Артемівської сільської ради (Чутівський район, Полтавська область) [8].

Благодійна допомога у 2013-2014 рр. надавалася компанією місцевим громадам і поза рамками угод про соціальне партнерство, наприклад в тих регіонах, де функціонують підрозділи компанії:

- більше 491,4 тис. грн – ремонт доріг Артемівської сільської ради (Чутівський район, Полтавська область);

- більше 326,68 тис. грн – на ремонт електромережі вуличного освітлення та близько 140 тис. грн – ремонт дорожнього покриття для Козацької сільської ради (Бериславський район, Херсонська область);

- 42 тис. грн на виготовлення та монтаж 3-х зупинок Одрадокам'янської сільської ради (Бериславський район, Херсонська область) [8].

«НІБУЛОН» щороку на безоплатній основі виїжджає допомагати комунальним службам розчищати дороги та тротуари для зручності транспорту й городян у населених пунктах, де працюють філії компанії. Крім того, протягом року компанія за власний кошт підтримує частину автошляхів у належному стані [8]. Цієї ж стратегії дотримується і група компаній «ПАЕК» [9];

- залученні іноземних інвестицій. Так, наприклад, Громада села Михайлівка Чернівецької області побудувала нову сироварню «Добрі газди» (виготовлення сирів за голландською, австрійською та італійською технологіями) на місці старої лазні. Проект впроваджений Програмою розвитку ООН за кошти Глибоцької об'єднаної територіальної громади та Австрійської агенції розвитку [10];

- використанні та модернізації приміщень територіальних громад. У Наркевицькій територіальній громаді (Хмельницька область) у приміщенні колишньої школи облаштували хлібопекарню, що дає можливість забезпечувати хлібобулочними виробами місцеві садочки та школи, сільські крамниці [11];

- розвитку креативної економіки територіальних громад. Креативна економіка – це вміння народжувати оригінальні ідеї та перетворювати ці ідеї в економічний капітал та продукт, що продається. Основним завданням креативної економіки є створення та реалізація «ексклюзивного творчого продукту». Як приклад можна навести смт Любимівку (Херсонська область), де фермер створив міні-Голландію (0,7 гектара землі засаджено тюльпанами). Крім тюльпанів, підприємець займається вирощуванням крокусів, з яких роблять найдорожчу у світі приправу – шафран [12];

- формуванні екологічної безпеки територіальної громади. Однією із форм реалізації екологічного стандарту «НІБУЛОН» є компенсаційні заходи (зокрема насадження) у місцях будівництва елеваторів та терміналів. Наприклад, при будівництві перевантажувального терміналу в смт Козацьке (Херсонська область) висаджено компенсаційних насаджень на суму понад 16 тис. грн – 840 молодих саджанців: акації, дуба, берези, черемшини, катальпи, ялівця, туї, сосни, шовковиці, каштана та ін. У квітні 2012 р. компанія провела компенсаційний захід з висадки 12188 одиниць посадкового матеріалу на суму 100 тис. грн у селі Шостакове (Миколаївська область) [8];

- збереженні історико-культурної спадщини. Територіальні громади у Київській, Чернігівській і Житомирській областях України мають можливість розвивати бізнес у сфері народних ремесел або хенд-мейд. У рамках Програми територіального співробітництва Білорусь – Україна (ЕaPTC) реалізується міжнародний проект «Розвиток традиційних народних ремесел як драйвер зростання малого підприємництва і самозайнятості в прикордонних громадах України та Білорусі» [13];

- популяризації територіальної громади через розвиток сільського та зеленого туризму. У Полтавській області створено підприємство «Кластер зеленого туризму територіальних громад Кременчуцького району», який розвиватиме зелений туризм в регіоні. Її засновниками стали Недогарківська, Омельницька, Піщанська і Пришибська громади [14].

У ході дослідження нами визначено і ряд проблем розвитку підприємницької діяльності у межах об'єднаних територіальних громад, зокрема:

- відсутність інструментів фінансової підтримки підприємців і складність доступу до коштів для розвитку бізнесу;
- недостатність інформаційної підтримки підприємців;
- відсутність зведеної інформації по земельних ділянках і приміщеннях, які можна використовувати для ведення підприємницької діяльності;
- незадовільний стан інженерно-технічних мереж;
- недостатній рівень туристичної промоції громади;

- нерозвиненість транспортної інфраструктури: низька якість доріг і відсутність залізниці;
- відсутність у громад структурних підрозділів, які займаються підтримкою бізнесу;
- відсутність стратегії розвитку підприємництва.

Ефективний розвиток підприємництва залежить і від підтримки влади. Вважаємо, що у кожній територіальній громаді має бути розроблена дорожня карта розвитку підприємництва. Дорожня карта – це набір взаємопов'язаних заходів, реалізація яких дозволить покращити середовище для ведення бізнесу на території громади. Зокрема, головний акцент, на наш погляд, при розвитку дорожніх карт та визначення подальших напрямків діяльності має бути спрямований на поєднання зусиль як органів влади, так і малих і середніх підприємств, у тому числі і особистих селянських господарств та об'єднаних територіальних громад, тому що сьогодні вони мають можливість, а деякі вже почали інвестувати у власну переробку, завдяки державному фонду регіональному розвитку, та профільних асоціацій задля розробки таких програм спільних дій.

Заслуговує на увагу і пропозиція щодо формування фондів підтримки малого та середнього підприємництва територіальних громад. Отримати кошти із зазначеного фонду може переможець конкурсу бізнес-пропозицій, який ініціюється громадою і владою. У цьому конкурсі мають право брати участь лише жителі певної територіальної громади і бізнес-пропозиція має реалізовуватися лише на території громади.

Керівництво територіальної громади має бути зацікавлене різними формами підтримки та активізації підприємців, у тому числі в участі у міжнародних програмах. Для цього на сайтах територіальних громад слід розміщувати інформацію про грантові проекти та умови участі у них. Крім того, з метою активізації підприємництва вважаємо за доцільне проводити тренінги щодо відкриття власної справи, написання грантових заявок. Для цього слід залучати громадські організації, центри зайнятості, а також заклади вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Суб'єкти підприємницької діяльності відіграють вагомую роль у формуванні спроможних територіальних громад, зокрема: здійснюють вплив на формування їх доходної частини бюджету; сприяють у вирішенні житлово-комунальних проблем, залученні іноземних інвестицій, використанні та модернізації приміщень територіальних громад, розвитку креативної економіки територіальних громад та формуванні їх екологічної безпеки, збереженні історико-культурної спадщини, популяризації територіальної громади тощо. Доцільними заходами активізації розвитку підприємництва є: розроблення дорожньої карти розвитку підприємництва, формування фондів підтримки малого та середнього підприємництва територіальних громад, організація конкурсу бізнес-пропозицій, розміщення інформації про грантові проекти та умови участі на сайтах територіальних громад; проведення тренінгів щодо відкриття власної справи, написання грантових заявок щодо залученням громадських організацій, центрів зайнятості, закладів вищої освіти. Перспективою подальших досліджень визначено синергію дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл як фактора ефективного розвитку підприємницької діяльності територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Методика формування спроможних територіальних громад / затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року №214.
2. Гургула Т. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення / Т.Гургула // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2017. – № 2 (8). – С. 132-136.
3. Куценко Т.Ф. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд / Т.Ф. Куценко, Є.Ю.Дударенко // Економіка та держава. – 2017. – № 3. – С. 64-70.
4. Потенціал територіальної громади: особливості формування і розвитку / М. М. Пітюлич, К.С.Машіко, К.М. Кудак, М.М. Пауш // Молодий вчений. – 2016. – № 4 (31). – С. 155-159.
5. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Слобожанської територіальної громади / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://slobozhanska.gromada.site>
7. Офіційний сайт Байковецької об'єднаної територіальної громади [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://bsr1653.gov.ua/>
8. Офіційний сайт ТОВ СП «Нібулон» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nibulon.com>

9. Офіційний сайт група компаній «ПАЕК» [Електронний ресурс] –<http://paek.com.ua>
10. Офіційний сайт Глибоцької селищної об'єднаної територіальної громади [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hliboka.chv.ua>
11. Офіційний сайт Наркевицької територіальної громади [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://narkevyska-gromada.gov.ua>
12. Агронавігатор [Електронний ресурс] : журнал – Режим доступу : <http://www.agronavigator.net/novosti/fermer-stvorit-mini-gollandiyu-v-ukrayini>
13. Офіційний сайт Територіального співробітництва країн Східного партнерства (ЕaPTC) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eaptc.eu>
14. Офіційний сайт Децентралізація дає можливості [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua>
15. Офіційний сайт Асоціація міст України та громад [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.auc.org.ua>.

В. С. Шибанин, Ю. А. Кормышкин. Роль предпринимательской деятельности при формировании территориальных общин.

Исследовано влияние субъектов хозяйствования на формирование способных территориальных общин по конкретным направлениям. Определены проблемы развития предпринимательской деятельности в рамках объединенных территориальных общин. Обоснованы предложения по их решению. Подчеркнуто, что эффективное развитие предпринимательской деятельности территориальной общины можно обеспечить только при постоянной синергии действий бизнес-сообщества, власти, общества и научных кругов.

Ключевые слова: объединенная территориальная община, способная территориальная община, предпринимательство, социальное партнерство, синергия действий бизнес-сообщества, власти, гражданского общества и научных кругов.

V. Shebanin, Yu. Kormyshkin. Role of enterprise in formation territorial communities

In the article influence of subjects of economic entities on the formation of solvent territorial communities in certain directions.

The problems of development of entrepreneurial activity are certain within the limits of the incorporated territorial communities. Suggestions are given in relation to their decision.

Underline, that effective development of entrepreneurial activity of territorial society can be provided only through the permanent synergy of actions of business-association, power, society and scientific circles.

Keywords: united territorial community, capable territorial community, entrepreneurship, social partnership, synergy of business community, authorities, civil society and academia.